

3. Засурский А. Массовая коммуникация в современном мире / А. Засурский // Вестник Московского университета. – 1999. – №3. – С. 174-179.
4. Ніколаєвська А. Спілкування як соціально-психологічний феномен / А. Ніколаєвська // Соціальна психологія. – 2008. – №2. – С. 123-168.
5. Тесленко В. Формирование и развитие коммуникативной компетентности / В. Тесленко // Психология обучения. – 2011. – №7. – С. 98-108.
6. Попова А. Развитие коммуникативной компетенции учащихся / А. Попова // Психология и школа. – 2007. – №2. – С. 86-93.
7. Федорчук В. Комунікативна компетентність / В. Федорчук. – К: Просвіта, 2007. – 128 с.
8. Цагалова В. Социология коммуникации как учебная дисциплина / В. Цагалова // Вестник Московского университета. – 1999. – №3. – С. 27-33.
9. Штепа О. Особливості загальної компетентності та її діагностика / О. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2011. – №10. – С. 39-48.

Логвиненко Ю.С.

Дослідження взаємозв'язку агресивності та рівня інтелекту

На сьогоднішній день в Україні спостерігається соціальна нестабільність, деформація сімейних стосунків, різке розшарування населення за економічним статусом, безробіття та інші негативні тенденції в розвитку суспільства. Засоби масової інформації нерідко пропагують насильство і цим впливають на розвиток агресивних тенденцій в поведінці молоді, зокрема підлітків.

Агресія впливає на розвиток особистості, формування моделей соціальної поведінки, здійснює вплив на різноманітні сфери особистості, зокрема на інтелектуальне становлення дитини. При цьому дуже часто спостерігаються прояви агресивності в освітньому процесі. В підлітків можна спостерігати прояви протесту при виконання учбових завдань. Для деяких учнів характерна невірноваженість, конфліктність, демонстративна невдоволеність. Все це негативно відображається на ефективності навчально – виховного процесу та інтелектуального розвитку учнів.

В зарубіжній психології існує декілька теорій, в яких досліджувалася агресивність, а саме теорії фрустрацій Л.Берковиця, Н. Міллера, Дж. Долларда; інстинктивіські теорії, які беруть свій початок від З. Фрейда, К. Лоуренса та інших. В вітчизняній психології дану проблему розглядали С.Колосова, І. Фурманов, Н. Алікіна, П. Ковальова та інші.

Не дивлячись на існуючі теорії, стан розробки даної проблеми не може вважатись задовільним в сучасній психологічній науці. Особливо слабо висвітлена проблема взаємозв'язку агресії та інтелекту, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Слово “агресія” походить від латинського “aggređi”, що означає “нападати”. Під агресією зазвичай розуміють усвідомлені дії, які завдають або мають намір завдати шкоди іншій людині, групі людей або тварині. Якщо говорити про внутрішньовидову агресію, то означення стає ще більш коротким і повинно пов'язуватись з завданням шкоди іншій людині або групі людей. Е.Фромм визначає агресію більш широко як завдання шкоди не тільки людині або тварині, але й всякому неживому об'єкту. [5, с. 277]

Найгостріше постає проблема агресивної поведінки у підлітковому віці, коли здійснюється перехід до нового етапу розвитку особистості. Серед підлітків посилюється негативізм, демонстративна поведінка стосовно дорослих, частішають випадки проявів жорстокості і агресивності. Варто зазначити, що агресія підлітків безпосередньо не пов'язана з порушенням установлених правил і норм, вона відокремлюється від асоціальної поведінки.[6]

Основними причинами прояву підліткової агресії, як вважають деякі психологи, є такі:

- Прагнення звернути на себе увагу однолітків;
- Прагнення отримати бажаний результат;
- Прагнення бути головним;
- Захист і помста;
- Бажання ущемити гідність іншої людини задля підкреслення своєї переваги.[8]

Людина може вести себе агресивно свідомо або несвідомо. На людську поведінку впливають різні структури нервової системи:

- Лімбічна нервова система (особливо гіпоталамус та мигдалеподібне тіло) регулюють емоційні переживання;
- Лобні долі кори головного мозку відповідають за когнітивні процеси, зокрема, за впізнання тієї чи іншої ситуації, яка містить загрозу і за вибір реакції на неї;
- Симпатична нервова система забезпечує готовність «дратися або вдарити»; саме ця нейроструктура призводить запуск механізму агресивного реагування.[2]

Що стосується інтелекту, то його вияви пов'язані із психічними функціями, які забезпечують пізнання навколишнього світу, тобто пізнавальними властивостями і особливостями особистості.

Отже, інтелект (лат. *Intellectus* – сприйняття, розуміння) – здатність до набуття знань і вмінь, долаття перешкод та розв'язання нестандартних ситуацій, що визначає успішність адаптації індивіда до нових ситуацій.

Рівень інтелектуального розвитку складається з вербальної і невербальної частини. Вербальний фактор відіграє суттєву роль в процесі розв'язку невербальних тестів.[2]

В структурі інтелекту дорослої людини вербальна компонента може становити якщо не основу рівня інтелектуального розвитку, то хоча б становити одну з головних складових.

Отже, посилюючи вербальну складову можна підняти загальний рівень інтелекту, збалансувавши його за вербальною і невербальною складовими.

Є думка, що саме невербальний інтелект визначає, з одного боку рівень розвитку інтелекту у загальному, а з другого – ступінь його організованості (оскільки значна величина перепаду між IQв і IQнв свідчить, можливо, про дизкоординацію наочно-дієвого і абстрактно-логічного рівнів інтелекту).[1]

Сучасні дослідження стверджують, що ступінь емоційного недорозвинення не завжди відповідає глибині інтелектуальних порушень. В той же час посилення агресивної поведінки старших школярів з порушенням інтелекту може розглядатися і як різновид патології особистості.

З метою встановлення зв'язків між агресією та рівнем інтелекту, виявленням видів агресії у підлітків нами було проведено емпіричне дослідження. В дослідженні приймали участь учні 7-А та 7-Б класів Криворізької середньої школи №42; учні 7-А і 7-В класів Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату № 1 та учні 7-В і 7-Г класів Криворізької гімназії № 95. Всього було опитано 90 учнів. В дослідженні були використані методики на виявлення рівня агресії Л.Г. Почебут та на виявлення рівня інтелекту Равена.

Результати дослідної роботи за допомогою методики Л.Г.Почебут дозволили виявити відмінності серед шкіл. Особливо це виражається в фізичній агресії. Також, яскраво помітно поступове зростання рівнів предметної та вербальної агресії від учнів гімназії до учнів школи та учнів інтернату. В гімназії вона знаходиться переважно на низькому та середньому рівні, в СШ № 45 - на високому, в інтернаті – також на високому. Ці відмінності можливо говорять про те, що в гімназії краще організовано навчально-виховний процес, ніж в загальній школі та інтернаті. Також, такі відмінності можна пояснити також і умовами сімейного виховання учнів.

Треба зазначити, що при розрахунках загальної агресивності шкіл було виявлено, що в гімназії загальна агресивність складає 6%, в СШ42 – 18%, в школі-інтернаті – 35%. Тобто, в інтернаті існує більше умов для розвитку агресивності учнів.

Результати дослідної роботи за допомогою методики Равена дозволили при порівнянні трьох шкіл також знайти певні відмінності. Хороший та нормальний рівень інтелекту наявний лише в учнів гімназії. При чому у більшості учнів гімназії та СШ №42 середній рівень інтелекту. В трьох школах є учні, у яких слабкий нижче середнього рівень інтелекту. В школі-

інтернаті у більшості учнів незначна ступінь слабоумства. При цьому, як в інтернаті, так і СШ№42 є учні, у яких дебільне слабоумство. Усі ці відмінності пов'язані з умовами пренатального та постнатального розвитку. Отже, в гімназії умови для розвитку дітей кращі, ніж в інтернаті та загальній школі.

Провівши кореляційний аналіз, було виявлено залежності між певними видами агресії та рівнями інтелекту. Для дітей з високим рівнем інтелекту характерна вербальна агресія. Зі зниженням рівня інтелекту збільшується рівень фізичної агресії та самоагресії. Проте, в підлітків з дебільним слабоумством виражається пряма залежність між інтелектом та предметною і емоційною агресією. В той же час на інших рівнях інтелекту в даному випадку спостерігається обернена залежність.

Представлені в аналізі коефіцієнти кореляції наближаються до 0,85. Це дозволяє говорити про наявність зв'язків між рівнями інтелекту та окремими видами агресій.

Отже, існує взаємозв'язок між рівнями інтелекту та агресивністю.

Оскільки під час дослідження було виявлено учнів з високим рівнем агресивності та з низьким рівнем інтелекту, то виникає необхідність проводити корекційну роботу з дітьми, які потрапили в групу ризику.

Література

1. Арістов В. IQособистості: Диференційний метод оцінки інтелектуального потенціалу/ В. Арістов// Психологічна газета.- 2006.- № 6.- С. 28-30.
2. Галян І.М. Психодіагностика/ І.М. Галян.-К.: Академвидав, 2009.- 464с.
3. Лоуренц К. Агрессия/ К. Лоуренц.-М.: Прогресс,1994.- 272 с.
4. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности / А.А. Реан// Психологический журнал.-1996.-№5.-С.3-19.
5. Реан А.А. Психология подростка/ А.А. Реан.- СПб.:Прайм-Евронекс, 2003.-432с.
6. Туріщева Л.В. Підліткова агресія/ Л.В. Туріщева// Історія та правознавство.- 2007.-№33.-С.14.
7. Фрейд З. Психология бессознательного/ З. Фрейд.- СПб.: Питер, 2010.-400 с.
8. Хоменко Г. Агресивність підлітків: причини, профілактика, корекція. / Г.Хоменко// Психолог.- 2009.-№ 35.-С.17-24.